

ΦΩΣ ΕΝ ΤΩ ΣΚΟΤΕΙ.

ΠΕΡΙΟΔΕΥΩΝ μετά τινος φίλου εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς Ἀφρικῆς πλησίον τοῦ Εὐέλπιδος Ἀκρωτηρίου, ἐφθασα εἰς κώμην εἰδωλολατρῶν. Καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν πρὸ αὐτῆς νύκτα δὲν εἶχομεν γευθῆ τίποτε· ἡ κώμη ἐφάνη πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἀλλ' ἐπλησιάζομεν εἰς αὐτὴν μετὰ προφυλάξεως, καθὼ γινώσκοντες ὅτι οἱ ἐνοικοῦντες Κοράνναι ἦσαν συνειδισμένοι εἰς αἰματοχυσίαν καὶ ἀρπαγὴν, καὶ ἦτον ἐνδεχόμενον νὰ ἐπιπέσωσι καθ' ἡμῶν πρὶν μάθωσι τίνες ἡμεῖς. Τέλος, ἤλθε τις νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ σκοποῦ μας· ἐδείξε δὲ εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἐκ τοῦ ὕψους ἐφ' οὗ ἴστατο ἡ κώμη, καὶ εἶπεν ὅτι ἡμπορούσαμεν νὰ κοιμηθῶμεν ἐκεῖ τὴν νύκτα, ἀλλ' ὅτι, ἂν εἰσρηχόμεθα εἰς τὸ χωρίον, ἡθέλομεν κινδυνεύσειν. Ἦτο λοιπὸν δεινὴ τῶντι ἡ θέσις μας· διότι, ἂν μὲν ἐπροβαίνομεν, πιθανώτατον ὅτι πρὶν τῆς αὐγῆς ἡθέλομεν καταβρῶθῃν ὑπὸ τῶν λεόντων· ὅπου δ' εὐρίσκόμεθα, ἡθέλομεν διανυκτερεύσει πεινῶντες, διψῶντες, καὶ ὑπέμετρα κεκοπιακότες. Ἐπὶ τέλους, ἤλθε τις, καὶ τοῦ ἐξητήσαμεν ὀλίγον ὕδωρ. Δὲν μᾶς ἔδωκε. Προσέφερον ἀκολούθως τὰ μένοντα ἐπὶ τοῦ φορέματός μου δύο ἢ τρία κομβία δι' ὀλίγον γάλα· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μᾶς ἠρνήθησαν, καὶ μετὰ περιφρονήσεως. Δὲν ἐχρειάζετο νὰ ἦναι τις φρενολόγος ἢ φυσιολόγος, ὥστε νὰ ἀνακαλύψῃ ὅτι δεινόν τι ἐμελέτων καθ' ἡμῶν, καὶ ὅτι εἶχομεν μέγα δίκαιον νὰ φοβώμεθα. Ἀνυψώσαμεν τὴν καρδίαν πρὸς τὸν Ὑψιστον, ἀλλ' ἐγινώσκοντες ὅτι δὲν ἦτο χρέος μας νὰ προχωρήσωμεν. Ἐκαθήμεθα λοιπὸν σύννοες καὶ σκυθρωποί· ἐνῷ δ' ἐβλέπομεν εἰς τὰ πέριξ, εἶδομεν γυναῖκα καταβαίνουσαν ἀπὸ τὰ ὕψη, ὀπισθεν τῶν ὁποίων ἡ κώμη ἐκεῖτο. Ἐπλησίασε μὲ λάγνηνον εἰς τὴν χεῖρά της καὶ μὲ δέσμην ξύλων. Τὸ σκεῦος περιεῖχε γάλα· ἀφοῦ δ' ἀπέθηκεν αὐτὸ καὶ τὰ ξύλα, ἐστράφη εὐθὺς ὀπίσω. Μετ' ὀλίγον δ' ἐπανῆλθε, βαστάζουσα σκεῦος ὕδατος εἰς τὴν μίαν χεῖρα, καὶ μῆριον προβάτου εἰς τὴν ἄλλην. Ἐκάθισε καὶ κατέκοψε τὸ κρέας. Ἠρωτήσαμεν πῶς ὠνομάζετο, καὶ ἂν εἶχομεν δείξειν εὐνοίαν πρὸς τινὰ συγγενῇ της· ἀλλὰ δὲν ἀπεκρίθη λόγον. Τὴν ἠρώτησα πάλιν εἰς ποῖον ἡμεῖς ὑπόχρεοι· ἀφοῦ δὲ δις καὶ τρίς ἐπανέλαβον τὴν ἐρώτησιν, ἀπεκρίθη ἐπὶ τέλους, Γινώσκω τίνος εἶσαι ὑπηρέτης· ἀγαπῶ δ' ἐκεῖνον, ὅστις μὲ εἶπεν, ὅτι ὁ δίδων ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος εἰς ἓν ἀπὸ τὰ τέκνα του, θὲν θέλει κατ' οὐδένα τρόπον χάσει τὴν ἀνταμοιβὴν του. Ἐρευνήσας τὰ κατ' αὐτὴν, ἐπληροφόρηθην ὅτι ἦτον ὁ μόνος λύχνος ὁ ἐν τῇ κώμῃ ἐκεῖνη καίόμενος, καὶ ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν διέδιδεν ἐκεῖ τὸ μικρὸν φῶς της. Οἱ λόγοι καὶ τὰ δάκρυά της ἐμαρτύρουν τὴν εὐκρίνειαν τῆς ψυχῆς της. Ἐθεώρουν αὐτὴν ὡς ἀδελφὴν τῶντι, καὶ τὴν παρεκάλεσα νὰ μὲ εἴπῃ τίνι τρόπῳ εἴχε διατηρήσει τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ ζῶν ἐν τῇ ψυχῇ της—πῶς διεφύλαξε Χριστιανικὰ αἰσθήματα καὶ διαθέσεις χωρὶς τῆς μετὰ τῶν Χριστιανῶν συγκατοιωνίας. Εἰς ἀπό-

κρισιν ἔσυρε Καينὴν Διαθήκην ἀπὸ τὸν κόλπον της, καὶ ὑψώσασα αὐτὴν εἶπεν, “ Αὕτη εἶναι ἡ πηγὴ ἐξ ἧς πίνω· τοῦτο εἶναι τὸ ἔλαιον, τὸ ὅποιον διατηρεῖ τὸν λυχνον μου καίόμενον εἰς τὸν σκοτεινὸν καὶ παράμερον τόπον τοῦτον.” Ἐκύταξα τὸ βιβλίον· ἦτον Ὁλλανδικὴ Καينὴ Διαθήκη. Ἐλαβε δὲ αὐτὴν παρὰ τινος ἱεροκήρυκος, καθ' ὃν καιρὸν ἐξῆλθε τῆς σχολῆς· καὶ τὸ βιβλίον ἐκεῖνο ἐξωγόνει τὰς ἐλπίδας της, καὶ ἐφώτιζε τὴν εἰς τὰ ἐπουράνια ὁδὸν της.

ΕΚΔΟΜΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΗΝ ΠΑΡΑΛΙΑΝ ΤΗΣ ΚΑΣΠΙΑΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ.

[Συνεχία ἀπὸ Σελ. 112.]

Ὁ μεσημβρινὸς κλάδος τοῦ Καυκάσου--ὁ εἰς τὸ Γηλάνιον δρόμος--ἡ παρὰ τὴν Κασπίαν δεινρόκομος χώρα--ἡ Κασπία Θάλασσα--αἱ περὶ αὐτῆς ἐσφαλμένα δοξαί τῶν ἀρχαίων--ἡ χαμηλότης αὐτῆς--ἡ τὸ παλαι ἔννοια αὐτῆς μετὰ τὴν λίμνην Ἀράλ--ἡ μεγάλη ἐξάτμισις καὶ ἐλάττωσις τῶν ὑδάτων της--οἱ εἰς αὐτὴν εἰσβάλλοντες ποταμοί--οἱ ἀνεμοὶ τῆς Κασπίας--τὰ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν αὐτῆς ὄρεα.

ΕΞΕΛΘΟΝΤΕΣ ἀπὸ τὴν Ἀρδεμπίλην, διευθύνθημεν πρὸς ἀνατολάς, κατὰ τὴν ὀρεινὴν σειρὰν τοῦ Ἐλβούρσου, ὀπισθεν τῆς ὁποίας κεῖται ἡ χώρα τῶν Γήλων.

Τὰ Καυκάσια, ἐκτεινόμενα εἰς ἀλυσσοειδῆ σειρὰν γιγαντιαίαν μέχρι τῶν ὀχθῶν τῆς Κασπίας Θαλάσσης, καὶ διατέμνοντα πρὸς βορρᾶν μὲν τὸ Δαγγιστάνιον, πρὸς νότον δὲ τὸ Σιρβᾶν (Ἀλβανίαν), ἀποπέμπουσιν ἀκτινοειδῶς ἐκ τῶν μεσημβρινῶν πλευρῶν τῶν ἀπειρα-ρίθμους κλάδους ὁρέων κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν. Εἰς τῶν κυριωτέρων τούτων κλάδων ἐξαπλοῦται πρὸς μεσημβρίαν, διαχωρίζει εἰς τμήματα δύο τὰς ἐρημίας τοῦ Μογγανίου, καὶ καταβαίνει μέχρι τῶν Κασπίων Πυλῶν ἐκεῖ, λαμβάνων σχῆμα ἀμβλυγώνου, παρεκτείνεται ἀποτόμως πρὸς ἀνατολάς, συναπτόμενος μὲ τὴν παμμεγέθη καὶ ὑψηλοτάτην σειρὰν, τὴν παρὰ τῶν Ἐλλήνων καλῶς ἐγνωσμένην ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου, καὶ συνδεδεμένην μὲ τὰ ὄρη τῶν Ἰμαλαίων.

Ὁ κλάδος οὗτος λαμβάνει διαφόρους ὀνομασίας, κατὰ τὰς χώρας ὁπόθεν περνᾷ· κατὰ τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἀτροπατηνῆς καλεῖται Καρα--Δάγγ· ἀπὸ δὲ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Κύρου μέχρι τῶν τοῦ Μάρδου (Σιφιτροῦδ) Ἀλπῶν ἡ ὄρη τοῦ Ταρουμίου. Εἰς τὴν Ὑρκανίαν, συμπεριλαμβάνουσιν σήμερον τὴν Μαζανδανανὴν καὶ Ἀστεραβάδην, ὀνομάζεται κοινῶς Ἐλβούρς, καὶ περαιτέρω, ἤγουν κατὰ τὸ Χωρασάνιον, Παρδικὰ ὄρη. Αἱ ὑψηλότεραι ἐξοχαὶ τοῦ κλάδου τούτου εἶναι τὸ Σεβαλάν--Κούχ, ἀπέναντι τῆς Ἀρδεμπίλης, ἔχον ὑπὲρ τὰς 12,000 ποδῶν ὕψος· τὸ Ἀγᾶ--Ἐβλέρ, περὶ τὰς 8,000· τὸ Πιλιντῆ, εἰς τὰ σύνορα τῆς χώρας Χαλχάλ, περὶ τοὺς 6500· ὁ Μασσουλᾶς, ἡ ἄξιοπεριεργότερα κορυφὴ τοῦ ὀρεινοῦ τούτου συστήματος διὰ τὴν ἀπόκρημνον, τραχεῖαν, καὶ ζωγραφικὴν μορφήν της, 11,000 περίπου· τὸ Δουλφῆκ, ἀντικρὺ τῆς παλαιᾶς Κυρουπόλεως, περὶ τὰς 10,000· καὶ τὸ Δεμαβέντ, πλησίον τῆς

πρωτεύουσας Τεχεράν, παρουσιάζον ὅλα τὰ σημεῖα παλαιού ἐσβεσμένου ἡφαιστείου, τοῦ ὁποίου ὁ κῶνος ἐλογίσθη περὶ τὰς 12,500 ὑπὲρ τὸ ἐπίπεδον τῆς θαλάσσης.

Διὰ τὰ μεταβῶμεν εἰς τὸ Γηλάνιον, συντομωτέραν ὁδὸν δὲν εἶχομεν παρὰ στενοπορείαν τινα, ἥτις διατέμνει καμπυλοειδῶς τὰς παρωρείας τοῦ ὄρους Ἀγᾶ—Εβλέρ μέχρι τῆς κορυφῆς του. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι μονοπάτιον στενώτατον ἐγκεχαρᾶγμένον ἐπὶ λόφων ἀποτόμων, καὶ διαβαῖνον ἅποτε ἐν τῷ μέσῳ κοκκωτῶν σκληρῶν βράχων, ἧ καὶ ἄγον εἰς τὴν ἀκρωνυχίαν αὐτῶν. Πολλάκις λήγει καὶ εἰς φάραγγας, ὅπου ῥύαξ, καταβαίνων ἀπὸ τὰ περίξ χιονοσκεπῆ βουνά, ῥέει ὀρμητικῶς συνεπισύρων γῆν ἀργιλλώδη, κατασταίνουσαν τεθολωμένα τὰ ὕδατά του. Ἡ πορεία μας ὁμῶς κατήντα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δύσκολος διὰ τὴν τραχύτητα καὶ ἀγριότητα τῶν βουνῶν. Ἐνῷ δ' ἡμεῖς κεκοπιακότες καὶ ἀσθμαίνοντες ἐβηματίζομεν προσεκτικῶς, σύροντες κατόπιν τοὺς ἵππους μας διὰ τὸν φόβον μὴ ἐξοκείλωσι τοῦ στενοῦ, καὶ κρημνισθῶσιν εἰς τὸ παραπόδας ἡμῶν ἀνεωγμένον φρικῶδες χάσμα, οἱ δέκα ἱππεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συνωδυνόμεθα πρὸς πλειότεραν ἀσφάλειάν μας, καθωπλισμένοι μὲ τὸ δόρυ καὶ τὸν Περσικὸν ἀκινάκην, ἐτρόχαζον ἀτρομήτως καὶ εὐπετῶς, παροδεύοντες τὰς ἀκροφίας, καταδιώκοντες ἀλλήλους ἐπὶ τῶν ἀποτόμων καὶ πετραίων πλευρῶν τοῦ ὄρους, μιμούμενοι πόλεμον, καὶ ὀρμῶντες κατ' ἀλλήλων, σείοντες τὰ δόρατα, καὶ κραυγάζοντες ὁμοφώνως.

Μετὰ ὀκτῶ ὥρων ἀνάβασιν, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Ἀγᾶ—Εβλέρ· ψυχὸς δὲ δριμύτατον καὶ διαπεραστικὸν κατέλαβεν αἰφνης ἅπαντας ἡμᾶς, καὶ ἄνεμος σφοδρὸς πνέων ἀπέναντι ἐβράδυνε τῶν ζώων μας τὴν κίνησιν εἰς τὰ πρόσω. Τὸν χειμῶνα, οἱ συχνάκις συμβαίνοντες ἐδῶ φρικτοὶ ἀνεμοστρόβιλοι ἀνεγείρουσι νέφη χιόνων πυκνότατα, τὰ ὁποῖα καθιστάνουσι τοῦ ὄρους τὴν διάβασιν ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ὁδοιπόρους. Ἀνθρώποι καὶ ζῶα καταπλακόνονται ἀπὸ τὰς ὀρεῖνὰς ταύτας θυέλλας, καὶ θάπτονται ὑπὸ τὴν πολυστοιβασμένην χιόνα. Τέσσαρας ὁλοκλήρους μῆνας τοῦ ἐνι-αυτοῦ, ἅπασα ἡ σειρά τῶν Ἀλπονίων, κεκαλυμμένη οὖσα ἀπὸ χιόνας, μένει ὅλως διόλου ἄβατος. Αἱ δὲ μεταξὺ τῆς Ἀτροπατηνῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν συγκοινωνία κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εὐρίσκονται κατὰ συνέπειαν διακεκομμέναι.

Ἀφικθέντες εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους, ἤυρομεν τὰ πάντα διαφορετικὰ· τὸ ἀτμοσφαιρικὸν κατὰστημα, ἡ φύσις τῆς γῆς, ὅλα μετεμορφώθησαν, ἴν' οὕτως εἶπω μαγευτικῶς. Ἀπὸ μὲν τὸ μέρος τῆς Ἀδερμπιζάνης καὶ τοῦ Ἰράκ—Αδξέμ, τὰ ὄρη εἶναι παντελῶς στερημένα ἀπὸ βλάστησιν· οὔτε δένδρον, οὔτε θάμνον, οὔτε ὁποιοδήποτε εἶδους χόρτον ἅπαντ' αἱ ἐπὶ τῶν δυτικῶν παρωρειῶν τῶν Ἀλπονίων· ἐκ τοῦ ὕψους ἀτενίζων τὰ ὄμματά του ὁ περιηγητὴς πρὸς τὰς ὑπεκτεινομένας χώρας δὲν βλέπει πλὴν ἀγριώδη καὶ αὐχμη-

ρὰ βουνά, καὶ λόφους ἀποκρήμυνους καταξήρους, ἐπισωρευμένους μὲ φρικῶδη τινὰ σύγχυσιν, χρώματος ὑποζάνθου, παραγομένου ἀπὸ τὸ ἀρσενικὸν καὶ τὸν σίδηρον, ἐξ ὧν σύγκεινται τὰ περισσότερα Περσικὰ ὄρη· καὶ κοιλάδας ἀνύδρους τῇδε κάκεισε σταχυοφόρους, τὰς ὁποίας ἡ χιὼν περικαλύπτει τὸν χειμῶνα, ὡς σινδῶν ἐφ' ὅλης τῆς ἀψύχου φύσεως ἐξηπλωμένη. Ἀπὸ δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τὸ ἀποβλέπον τὴν Κασπίαν, θέαμα ἐκπληκτικώτατον προσβάλλει τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ περιηγητοῦ. Δάση πυκνότατα καὶ ἀπεράντως ἐκτεινόμενα ἀντιπαρβάλλονται θαυμασίως μὲ τὴν ὀπισθεν ὑπάρχουσαν γυμνὴν ἀφορίαν καὶ κατηφῆ ἐρημίαν τῶν Ἀλπονίων καὶ τῶν παραπόδας ἰσοπέδων. Ἡ αἰφνίδιος μεταβολὴ τοῦ ἀέρος γίνεται ἀμέσως ἐπαισιθητὴ εἰς αὐτὸν διὰ τῆς μεταβάσεώς του ἀπὸ κλίμα ξηρὸν καὶ ὑγιεινὸν, ἂν καὶ δριμύ, εἰς κλίμα ὑγρὸν καὶ νοσῶδες διὰ τὰς ἀενάους ἀναθυμιάσεις τῶν ἐλῶν, τὰ ὁποῖα καλύπτουσι τὰς δειδροφόρους καὶ βοτανώδεις γαίας τῶν παρὰ τὴν Κασπίαν κειμένων ἐπαρχιῶν. Ἡ δρῦς, ποικίλα εἶδη ἀκακιῶν, ἡ πλάτανος, ἡ καστανιά, ἡ φιλύρα, ἡ πτελέα, ἡ σημύδα, ἡ σφένδαμνος, ἡ πύξος, ἡ συκέα, καὶ πᾶν ἄλλο εἶδος καρποφόρου δένδρου ἀκμάζουσιν ἐνταῦθα εἰς κατὰστασιν ἀγρίαν, ἀλλὰ μεγαλοπρεπῶς, καὶ σχηματίζουσι πυκνά καὶ συνηρεφῆ δάση, τὰ ὁποῖα ἐσεβάσθησαν αἰετοὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὸν πέλεκυν· ἡ ζωογόνος ἀφθονοῦσα εἰς τὸν τόπον τοῦτον ὑγρασία εἶναι πηγὴ ἀνεξάντλητος ὁδρᾶς καὶ πεποικιλμένης βλαστήσεως, ἥτις παρεβλήθη ἀπὸ περιηγητὰς τινος καὶ μὲ τὴν τῶν τροπικῶν. Τίγριδες, λεόπαρδοι, κάπροι, θῶες, καὶ διάφορα ἄλλα τετράποδα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἄγρια, ἐμφωλεύουσιν εἰς τὰς δεινρώδεις καὶ ἀρχαίας ταύτας ἐρήμους, αἵτινες ἀντηχοῦσιν ἀπὸ τὰ βρυχήματα τῶν θηρίων τούτων.

Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους ἕως τῶν ὄχθων τῆς Κασπίας εἶναι παρασάγγαι ὀκτώ. Ὅσον καταβαίνει τις, τοσοῦτον περισσότερον λαμβάνει ἀφορμὴν θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως. Θεωρῶν τὰ τῆς φύσεως ἀπερίγραπτα, ἀλλ' ἄγρια καὶ ζωγραφικὰ κάλλη. Τὰ δένδρα ἀνυψοῦνται τολμηρότερον, οἱ δὲ ὀρίζοντεώς ἐκτεινόμενοι κλάδοι τῶν συμπλέκουσι πανταχόθεν ἀψίδας θαλεράς, διὰ μέσου τῶν ὁποίων δυσκόλως ἀκοντίζονται αἱ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες· τῇδε κάκεισε εὐρίσκονται μέρη ἀνεωγμένα ἀπὸ τὴν πτώσιν πολλῶν δένδρων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατέσκηψε κερκυνὸς, ἡ τὰ ὁποῖα ἡ παλαιότης τῶν κατέβαλε· καὶ τότε τὰ μέρη ἐκεῖνα παριστάνουσι πρόσοφιν καταπληκτικῆς ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς. Ὀλίγον δὲ περαιτέρω ἄνθη πολυειδῆ στρώνουσι τὴν γῆν, ἑνδαμνα ζωηρὸν καὶ ἐκφραστικώτατον τῆς ἀκμαζούσης ζωῆς ἐγγὺς τοῦ θανάτου. Μεταξὺ αὐτῶν παρατηρεῖ τις τὸν ὑάκινθον, τὸ Ἴον, τὸ περικλόμενον, καὶ τὴν ἡπατίτιδα, ἐνῷ ὁ κισσὸς καὶ ἀμπέλλ' ἄλλα κληματοειδῆ φυτὰ ἐρπύουσιν ὁμοῦ μὲ τὴν ἄμπελον, περιτυλίσσοντα ἐλικοειδῶς τοὺς μὲ βρύον, λειχήνας, καὶ ἄλλα παρόμοια τῆς διαφθορᾶς ἐκφύματα, περιεκαλυμμένους τῶν δένδρων

καρμούς. Πανταχόθεν καταρράχεται κυλίσουσιν ἐπὶ τῶν πλευρῶν ὑψηλῶν βράχων τὰ θορυβώδη καὶ ἀφρίζοντα ὕδατά των, ἅτινα, συρρέοντα μὲ τὴν ὁρμὴν τὴν διδομένην εἰς αὐτὰ ὑπὸ τῆς φυσικῆς τῶν ὀρέων κατακτινῆς, σχηματίζουν ποταμὸν, τοῦ ὁποῖου τὸν βόμβον ἀκούει μακρόθεν ὁ διαβαίνων τὰ ὄρη ταῦτα. Βράχοι, ἐκατέρωθεν τῆς στενωπῆς ὁδοῦ ἱστάμενοι, ποικιλόμορφοι καὶ πολλῶν ποδῶν ἔχοντες ὕψος, εἶναι περιστεμμένοι ἀπὸ συκέας, μυρσίνας, ἀγριοδάφνας, καὶ ἄλλας δάφνας δενδροειδεῖς, ἐνῶ αἱ πλευραὶ των κατακαλύπτονται μὲ βρύον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου βλαστάνουσι διάφορα κληματοειδῆ φυτὰ ἐνῆκοντα ἰδίως εἰς τὸν τόπον.

Ἡ στενοπορεία, ἀνιχνευμένη εἰς τὰς παρωρεῖας τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν δενδροκόμων βουνῶν, ἀκολουθεῖ τὰς περιστροφὰς αὐτῶν, περνῶσα κάποτε ἐπὶ τῶν χειλῶν τοῦ χάσματος—δεξαμενῆς κοινῆς καὶ βαθείας ὧν τῶν ἀπὸ τοὺς παμπληθεῖς καταρράχτας πιπτόντων ὑδάτων—κάποτε δὲ λήγουσα καταφερῶς εἰς τὴν ὄχθην τοῦ μεγάλου τούτου χειμάρρου. Ἐνίοτε πάλιν καταντᾷ τὸσον ἀπότομος καὶ ὀλισθηρὰ, ὥστε οἱ ἔπιπτοι, διὰ τὸ ἀποφεύγειν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, προτιμῶσι νὰ βαδίζωσι πεζοί, καταβαίνοντες ἀπὸ τὰ ζῶά των, καὶ ἐλαύνοντες αὐτά. Ἀνθρωπὸς τις τοῦ Κιρβανίου, προπορευόμενος πάντοτε, συρίζει ἄλλοκοτῶς πως, καὶ κραυγάζει ἀμοιβαδὸν, διὰ νὰ εἰδοποιῇ μὲ τὸ παραδεγμένον τοῦτο σημεῖον τοὺς ἀπέναντι προσερχομένους τῶν κιρβανίων ὁδηγούς. Ἡ φωνὴ του ἐν τῷ μέσῳ τῶν δασῶν, παράγουσα διπλὴν καὶ τριπλὴν ἠχῶ, διαδίδεται μακρὰν, καὶ γνωστοποιεῖ αὐτοὺς ἐν καιρῷ διὰ νὰ εὕρωσι τόπον τινὰ καὶ εὐθετήσωσι τὰς ἡμιόλους των ἐπὶ τοῦ στενοῦ, ὥστε νὰ περάσωσιν ἀσφαλῶς ἀμφοτέρω τὰ συναπαντηθέντα κιρβάνια. Ἀλλῶς ἡ αἰφνίδιος συνάντησις ἤθελε γίνεσθαι ὀλεθρία καὶ εἰς τὰ φορτωμένα ζῶα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους.

Καταβάντες τὸ ὄρος, εἰσῆλθοντες εἰς δάση πυκνότατα καὶ ἐμπλῆα ἐλῶν καὶ ὀρυζάνων. Ἦδη εὕρισκόμεθα εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἰαλισίου, συνορεύουσιν μὲ τὸ Γηλάνιον. Κεκοπιακότες καὶ ἔχοντες στενοχωρημένην τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν κατάπληξιν καὶ ζοφότητα τῶν δασῶν, ἐσυλλογιζόμεθα μὲ αἰσθημα πόθου τὰς ἀσκεπεῖς πεδιάδας καὶ ἐρημίας τῆς Ἀτροπατηνῆς, τὸν καθαρώτατον καὶ ἀνέφελον θόλον τοῦ ἐκεῖσε οὐρανοῦ, καὶ τὸν φωτίζοντα αὐτὸν τὴν ἡμέραν ἀκτινοβόλον ἀστέρα του. Ἐκεῖ οἱ πνεύμονες ἀναπνέουσιν ὑγιεινὸν καὶ καθαρὸν αἶρα, καὶ βαδίζει τις εἰς γῆν στερεάν καὶ ξηράν ὡς ἡ κυριεύουσα θερμοκρασία· μῆνες ὀλόκληροι παρέρχονται χωρὶς νὰ πέσῃ ῥανίς βοχῆς, ἐνῶ ἡ δρόσος καταντᾷ σχεδὸν φυσικὸν φαινόμενον διὰ τὴν σπανιότητα τῆς κατ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἀρμενοπερσικοῦ ὀροπεδίου. Ἐδῶ, τοῦναντίον, τὰ πάντα εἶναι ὑγρὰ καὶ λασπώδη· ἡ γῆ δὲν εἶναι παρὰ ἱλύς, βάλτοι καὶ λιμνία γέμοντα ἀπὸ ἀκίνητα καὶ σεσηπότη ὕδατα· τὸ ἀτμοσφαιρικὸν κατάστημα, πλήρες ἀδιαλείπτων ἀναθυμιάσεων καὶ παντοτεινῆς ὀμίχλης, ἀποκαθίσταται δο-

χεῖον ἀνεξάντλητον βροχῶν συνεχῶν καὶ ὑγρασίας διηνεκοῦς. Ἀμ' ἀφοῦ διαβῇ τις τὴν ζώνην τῶν Ἀλπονίων, καὶ πατήσῃ τὸ ἔδαφος τῶν χωρῶν τούτων, αἰσθάνεται ἀμέσως δυσάρεστον τινα μεταβολὴν εἰς ὄλον τοῦ τοῦ σύστημα· ἔχουν χαύνωσιν τῶν δυνάμεων, ἐκλυσιν τῶν νεύρων, γενικὴν τινα ἀτονίαν κυριεύουσιν κατὰ πρῶτον τὸ σῶμα. Παρακολουθοῦσι δὲ καὶ ἐνίοτε συμπτώματα πυρετοῦ, ὅστις εἶναι ἡ κοινότερα ἐνδημικὴ ἀσθένεια, προσβάλλουσα μάλιστα τοὺς ἄλλοδαπεῖς.

Ὁ χειμάρρος, Καργγὲν—ρόδ, κρημνιζόμενος ἀπὸ βουνοῦ εἰς βουνόν, καὶ σχηματίζων εἰς τὸν ροὺν του ἀναριθμήτους καταρράχτας, καταβαίνει τελευταῖον εἰς ἰσόπεδον διακεκομμένον ἀπὸ δάση καὶ ὀρυζάνας, ὅπου παύουσιν ὁ ρόχθος καὶ ἡ ὁρμὴ του, καὶ περικυλίεται πλέον καμπυλοειδῶς ἀναμέσον τῶν δένδρων, διαμεριζόμενος κάποτε εἰς πολυαριθμούς κλάδους· κάποτε δὲ, οἱ κλάδοι οὗτοι, συρρέοντες εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κοίτην, μετασχηματίζουσι ποταμὸν, ρέοντα μὲ βραδύτητα καὶ ἡρεμίαν. Ἀφοῦ προέβημεν τινὰς παρασάγγας ἐπὶ τὰ πρόσω, ψιθυρισμός τις εὐάρεστος ἤρχισε νὰ προσβάλλῃ ἀφ' ἑνὸς τὴν ἀκοήν μου. Μετ' ὀλίγον ὁ ψιθυρισμὸς οὗτος μετεβλήθη εἰς φλοῖσβον διακεκριμένον. Ἐξελεθόντες δὲ ἀπὸ τοῦ δάσους, εὐρέθημεν διαμίας εἰς τὸ παραθαλάσσιον τῆς Κασπίας.

Η ΚΑΣΠΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ.

Τὸ ὑδροδοχεῖον τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης θαλάσσης εἶναι ἐν τῶν ἀξιολογωτέρων ἀντικειμένων τῆς σπουδῆς τῆς σφαίρας μας· ἐνῶ αἱ λοιπαὶ ἡπειροὶ εὕρισκονται γεωλογικῶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑψωμένοι ὑπὲρ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ὠκεανοῦ, ἐξηκριβώθη ὅτι ὑπάρχουσι χώραι ὀλόκληροι ἐκτάσεως μεγίστης, πλούσιαι καὶ γονιμώταται, ἱκαναὶ νὰ σχηματίσωσι κράτος εὐμέγεθες, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν Γαλλίαν ἴσως εὐρυχωρότερον, τῶν ὁποίων τὸ ἐπίπεδον εἶναι προδήλως χαμηλότερον αὐτοῦ τοῦ ὠκεανοῦ. Τίς ἡ αἰτία ἡ παράξασα τὴν παμμεγέθη ταύτην κοιλότητα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνατολικῆς ταύτης ἡπείρου; Αἱ γινόμεναι περὶ τοῦ φαινομένου τούτου εἰκασίαι εἶναι ἤδη ἀμύπολλαι· περιοριζόμεθα ὁμως ἐνταῦθα εἰς τὰς κυριωτέρας· οἱ μὲν εἶπον ὅτι κομήτης, κρούσας ἄλλοτε τὸν πλανήτην μας εἰς τὸ μέρος, ὅπου εἶναι σήμερον ἡ Κασπία, ἔσκαψε τὴν τοιαύτην κοιλότητα· οἱ δὲ διίσχυρίσθησαν ὅτι εἶναι φυσικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ γενομένου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς σφαίρας κενοῦ, ὅποτε τὰ ὑψηλὰ ὄρη, τὰ περίξ τῆς Κασπίας, ἀνεφάνησαν· ἐκ τῆς ἀβύσσου. Ἄλλοι πάλιν ἀπέδωκαν τὴν προφανῆ ταύτην τρῆσιν εἰς τὴν κατὰ βαθμὸν γενομένην ἐξάτμισιν τῆς θαλάσσης, ἥτις τὸ πάλαι ἦτο, λέγουσι, πολὺ πλέον ἐκτεταμένη ἀφ' ὅσον εἶναι τώρα. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐκρίθη πιθανωτέρα, καθὼς καὶ μᾶλλον συμφωνοῦσα μὲ τὰς γενικὰς παρατηρήσεις.

Οἱ παλαιοὶ ἐνόμιζον, καθὼς γνωρίζομεν, τὴν Κασπίαν Θάλασσαν ὡς κόλπον τοῦ ἀρκτικού ὠκεανοῦ· ἀλλ' ἡ ἐσφαλμένη αὕτη ἰδέα ἐξέλειψε περὶ τὴν 2αν ἑκατον-

ταετηρίδα, καὶ ἀντικατεστήθη παρὰ τοῦ Πτολεμαίου ἡ ἀρχαιότερα δόξα τοῦ Ἡροδότου, ἥτις ἤθελε τὴν Κασπίαν πάντῃ κεχωρισμένην ἀπὸ τὰς λοιπὰς θαλάσσας. Ἐκτοτε παριστάνετο καὶ εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας ὡς μεσόγειος θάλασσα, μηδεμίαν ἔνωσην μὲ τὸν ὠκεανὸν ἔχουσα· ἀλλὰ τὸ μήκος αὐτῆς διεγράφετο ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς, καὶ ὄχι ἀπ' ἄρκτου εἰς μεσημβρίαν. Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα οἱ πίνακες τῆς Κασπίας ἀντεγράφοντο ἀπὸ τὸν τοῦ Πτολεμαίου, καὶ ἐδίδετο εἰς αὐτὴν ἑκτασις βαθμῶν 20 ἀπ' ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς· ἡ δὲ λίμνη τοῦ Ἀράλ εὐρίσκετο συγκεχυμένη μὲ τὴν Κασπίαν. Παιδευμένος τις Ἀγγλος ἔμπορος, ὀνομαζόμενος Jenkinson, περιηγηθεὶς κατὰ τὸ 1557 καὶ 1560, δι' ἐξόδων μιᾶς ἐμπορικῆς εταιρίας, διεκέρυξε πρῶτος τὴν ἀλήθειαν, ἐξαχθεῖσαν ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς ἰδίας ἐξερευνήσεις του, δώσας τὰς πρώτας φετικὰς καὶ ἀναμφιλέκτους πληροφορίες περὶ τῆς ῥηθείσης θαλάσσης, περὶ ἧς οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχον εἰμὴ γνώσεις ἀτελεῖς, ἀμυδράς, ἢ καὶ ὅλως ἐπισηφαλεῖς. Αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰενκινσὼν ἀνεκάλυψε πρὸς τούτοις ὅτι ἡ λίμνη τοῦ Ἀράλ δὲν ἀπετέλει μέρος τῆς Κασπίας, ὡς κοινῶς ἔφρονετο· ἀλλ' ἦτο χωριστή*. Μολοντοῦτο ἔμενεν ἀκόμη ὡς ἀντικείμενον σημαντικὸν ἐπεξεργασίας ὁ ὀρισμὸς τοῦ ἀκριβοῦς σχηματισμοῦ τῆς μεσογείου ταύτης θαλάσσης. Αἱ περιηγήσεις καὶ αἱ ὑδραυλικαὶ ἐργασίαι, αἱ ἐκτελεσθεῖσαι ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου τοῦ μεγάλου τῆς Ῥωσσίας, συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν προτέρων γεωγραφικῶν πινάκων. Αἱ δὲ πολλάκις ἐπαναληφθεῖσαι παρατηρήσεις περιηγητῶν εὐσυνειδήτων καὶ σοφῶν περιφήμων συνεισέφερον κατὰ μικρὸν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν γεωγραφικῶν γνώσεών μας ἐπὶ τῶν μερῶν τούτων, μέχρις ὅτου τέλος πάντων οἱ πλοῖ τῶν Gmelin, Hablitz, καὶ Tokmatchef, κατὰ διαδοχὴν ἐπιχειρήσαντες, παρήγαγον τὴν ἀληθινὴν ἑκτασιν καὶ ἀκριβῆ θέσιν τῆς Κασπίας.

Ἀπὸ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὑπῆρξε γνωστὸν ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς Κασπίας θαλάσσης εἶναι χαμηλοτέρα τῆς τοῦ ὠκεανοῦ. Τὸ 1812 δύο σοφοὶ ὁ Engelhardt καὶ ὁ Parrot ἐπεχείρησαν τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ ποσοῦ τῆς χαμηλώσεως ταύτης διὰ βαρομετρικῶν καὶ ἄλλων καταμετρήσεων. Ἐξηκολούθησαν δὲ ταύτας κατὰ τὸν ἰσθμὸν, ὅστις συνδέει τὸν Εὐξείνιον Πόντον μὲ τὴν Κασπίαν θάλασσαν εἰς δύο διαφόρους τόπους παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Καυκάσου Ὀρους. Ἐξήχθη δὲ ἀπὸ μίαν μὲν τῶν καταμετρήσεων τούτων ὅτι ἡ Κασπία θάλασσα εἶναι 348 πόδας χαμηλοτέρα τοῦ Εὐξείνιου Πόντου· ἀπὸ δὲ τὴν ἄλλην, 301 πόδας· ὡσαύτως καὶ ὁ περιβλεπτός Humboldt, καθ' ἣν ἐποχὴν διῆλθε τὴν ἀρκτῶν Ἀσίαν, ὑπέθεσεν ὅτι τὸ Ἀστραχάνιον εἶναι τοποθετημένον περὶ τοὺς 300 πόδας ὑποκάτω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὠκεανοῦ· καὶ ἰδοὺ πῶς αἰτιολογεῖ τὴν γεωλογικὴν ταύτην σύνθλιψιν—“Ὁ σχηματισμὸς τοῦ

μεγάλου τούτου κοιλώματος εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς Ἀσίας ἀνάγεται, λέγει, εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῶν ὀρέων τοῦ Καυκάσου, τοῦ Ἰνδοῦ—Κούχ, καὶ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Περσίας, τῶν περικυκλούντων τὴν Κασπίαν θάλασσαν*.” Πολλοὶ ἄλλοι εἰδήμονες γεωλόγοι ἐνησχολήθησαν εἰς τὸ ἀξιοπεριεργον τοῦτο ἀντικείμενον· ἀλλ' αἱ προτάσεις καὶ οἱ συμπερασμοὶ των ποτὲ δὲν ἐσυμφώνουν, καὶ ἀνήγειρον μάλιστα ἐτι περισσοτέρας ἀμφιβολίας. Τέλος πάντων, ἡ τῆς Πετροπόλεως Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἀπέστειλεν εἰς τὸ 1836 τρεῖς ἐκ τῶν μελῶν της σοφοὺς, διὰ ν' ἀποσταθμίσωσι τριγωνομετρικῶς τὴν χώραν, τὴν διαχωρίζουσιν τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης, καὶ θέσωσι μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας τὸν ὅρον τῆς σχετικῆς διαφορᾶς μεταξύ τῶν δύο θαλάσσων, τὰς ὁποίας ἡ γενικὴ γνώμη ἐσυμπέρανε συνδεδεμένας εἰς ἐποχὴν τινα ἄγνωστον καὶ εἰς τ' ἀρχαιότερα χρονικά τοῦ κόσμου. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν πειραμάτων τῶν ἀκαδημικῶν τούτων ἐγίνε δῆλον ὅτι ἡ Κασπία παρᾶκειται 14½ δαγῆνας, ἰσομήκεις περίπου μὲ πόδας 96, ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Εὐξείνιου Πόντου· τοιαύτη εἶναι ἡ ἀληθὴς διαφορά, ἡ τοσάκις ζητηθεῖσα καὶ παρὰ τῶν γεωλόγων καὶ γεωγράφων ἀρχήτερα πιστῶς μὴ εὐρεθεῖσα· διότι ἡ δὲν εἶχον ποτὲ ἔλθεῖν εἰς τὸν τόπον, ἡ τ' ἀναγκαῖα μέσα καὶ αἱ ἀποχωρῶσαι πληροφορίες ἔλειπον εἰς αὐτοὺς πρὸς ἐξιχνίασιν τῆς ἀληθείας. Ἀπεδείχθη ταυτοχρόνως, ὅτι ἡ πάλαι ἔνωσης ἀμφοτέρων τῶν θαλάσσων εἶναι πιθανωτάτη διὰ τὴν φύσιν τῆς γῆς καὶ διὰ τὰ διάφορα θαλάσσια λείψανα τὰ εὐρεθέντα πρὸς βορρᾶν τῆς Κασπίας, μεταξύ Ἀστραχανίου καὶ τῶν ὄχθων τοῦ Τανάϊδος ποταμοῦ.

Ἄλλ' ἑτερόν τι πρόβλημα ἐξίσου ἀξιόλογον ἀποβλέπον τὴν Κασπίαν ἔμενε προσέτι ἄλυτον· ἐπρόκειτο ν' ἀποδειχθῇ ἂν ἡ θάλασσα αὕτη εἶχε καὶ παλαιότερον τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἑκτασιν τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον, ἢ ἂν ἡ κοίτη της ἦτο πλατυτέρα, καὶ ἂν κατὰ συνέπειαν τοῦ συμπερασμοῦ τούτου ἡ λίμνη τοῦ Ἀράλ συνετέλει μέρος αὐτῆς ἢ ὄχι;

Τὰ βαρομετρικὰ πειράματα πολλῶν φυσικογεωλόγων, καὶ αἱ παρατηρήσεις τῶν περιηγητῶν Μουραβιέφ, Μαγενδόρφου, καὶ Χουμβόλδου, μᾶς ἀποδεικνύουσι μὲ ἀναντίρρητον ἐνάργειαν ὅτι, εἰς ἐποχὴν τινα ἀπομεμακρυσμένην μὲν ἀλλ' ἱστορικὴν, ἡ Κασπία θάλασσα παρεκτείνεται τῶντι πολὺ περισσότερον ἀφ' ὅσον σήμερον· καὶ δὲν εἶναι διόλου ἀπίθανον ὅτι συνεδέετο καὶ μὲ τὴν Μαιώτιδα λίμνην, κατὰ τὸν Παλλᾶν· καὶ τότε πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἶχε περίπου 130 Γαλλικῶν λευγῶν ἀνάτασιν πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον φετικώτερον γνωρίζομεν εἶναι ὅτι ἡ Κασπία συνενόητο πραγματικῶς μὲ τὴν λίμνην τοῦ Ἀράλ. Αἱ παλαιαὶ ἀκταὶ τῆς Κασπίας ἀνεγνωρίσθησαν μεταξύ ὧν ἔχει σήμερον καὶ τῶν τῆς νοτίου ἄκρας τῆς ῥη-

*Maltebrun, Recherches sur la Mer Caspienne p. 481.

* Fragments de Geologie et de Climatologie Asiatique, p. 10-1.

θείσης λίμνης*. Ἄλλως τε ἡ ἀποξηράνσις λιμνῶν καὶ ποταμῶν εἰς τὴν ἀρκτίαν μεσαίαν Ἀσίαν, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκαταριθμεῖται καὶ ὁ νότιος κλάδος τοῦ Ἰαξάρτου (Djan-Deria), ἡ ἐλάττωσις τῶν ὑδάτων τοῦ μεσαίου κλάδου τοῦ ἰδίου ποταμοῦ (Kouvan-Deria) πρὸ ἐνὸς περίπου αἰῶνος, καὶ διάφορα ἄλλα γεωλογικὰ τεκμήρια συντείνουν εἰς τὸ νὰ μᾶς πείσωσιν ὅτι αἱ δύο αὗται θάλασσαι ἦσαν πάλαι ποτὲ συνδεδεμέναι. Ἐξ ἄλλου δὲ μέρους, αἱ πατροπαραδόσεις τὰς ὁποίας φυλάττουσι πιστῶς οἱ παροικοῦντες τὰς βορειοανατολικὰς τῆς Κασπίας ὀχθὰς καὶ πλησίον τῆς Ἀράλ Τάταροι καὶ Κιργίτζοι (Kirghiz), εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξια, καθὼς ἀποδεικνύουσαι ὅτι οἱ προπάτορες τῶν νομάδων τούτων εἶχον ἰδεῖ τὴν Ἀράλ λίμνην ἐνωμένην μετὰ τὴν μεγάλην θάλασσαν, ὡς τὴν ὀνομάζουσιν†. Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι γενικὴ καὶ εἰς πολλὰς Τουρκομανικὰς φυλάς, εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐρήμους τοῦ Χωρασμίου περιπλανωμένας. Ὅλαι αἱ μαρτυρίαι αὗται συντρέχουσι θαυμασίως πρὸς ἐπιστήριξιν καὶ ἐπιβεβαίωσιν τῆς δοξασίας τῶν ἀρχαίων, οἵτινες ἐφρόνουν τὴν Κασπίαν πλατυτέραν ἀπ' ὅσον τὴν γνωρίζομεν σήμερον. Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἡροδότου ὁ κλάδος τοῦ Ἰαξάρτου, ὁ καλούμενος Ἀράξης, εἰσέβαλλεν εἰς τὴν Κασπίαν· 39 ἄλλοι διαφέρουσι μεγέθους κλάδοι τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ ἐσχημάτιζον λιμνία εἰς τὰς ἐρημίας τῶν Τουρκομανῶν, τὰ ὁποῖα ἀπεξηράνθησαν. Ἐάν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Ἰαξάρτης καὶ ὁ Ὠχος τρέχουσιν εἰς τὴν Κασπίαν, δὲν ἐσφαλλὼν καθ' ἣν ἐποχὴν συνέγραφον· καθότι ἡ Ἀράλ συνεμυγνέτο τότε μετὰ τὴν Κασπίαν.

Πρὸς δὲ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς ἰδίας θαλάσσης τὰ σημεῖα τῆς ἀποξηράνσεως εἶναι ἐπίσης τρανὰ· ἡ γῆ τῆς Ὑκρανίας, τοῦ Γηλανίου, τοῦ Ταλιστανίου, καὶ τῶν βορεινῶν χωρῶν, εἶναι σχηματισμοῦ θαλασσίου. Εἰς ὅλην τὴν νότιον ζώνην παρετήρησα ποικίλα ἔχνη τῆς πάλαι διαμονῆς τῶν ὑδάτων. Κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὰς δύο πρώτας ἐπαρχίας, καθ' οἷονδὴποτε μέρος ἀνασκάφητις, θέλει εὐρεῖν εἰς ὀλίγων ποδῶν βάθος ἄμμοι, κογχύλια θαλάσσια, χαλίκια, καὶ διάφορα ἄλλα ὀργανικὰ λείψανα, ἐσκαπόμενα ἀπὸ στρώματα γῆς ἐποχῆς νεωτέρας, γεννηθέντα ἐκ τῶν διηνεκῶν φυτικῶν διαλύσεων· τὰ πάντα ἀποδεικνύουσι τὴν προτέραν ἔκτασιν τῆς θαλάσσης μέχρι τῶν ὑπηρείων τῆς Ἑλβουρσικῆς σειρᾶς, ἡ ὁποία ἀπετέλει τῆς μεσογείου ταύτης θαλάσσης τὰ φυσικὰ περιφράγματα.

Ὅτε τὰ ὕδατα ἐξατμισθέντα ἀνεκάλυψαν τὸν πυθμένα ἀπὸ χάλικας, ἄμμοι, καὶ λείψανα ὀστρακοδέρμων πεπληρωμένον, τ' ἀποτρίμματα, τὰ καταπίπτοντα ἀπὸ τὰς ἀποτόμους πλευρὰς τῶν περικύκλω δεινδροκόμενων βουνῶν, καὶ ἡ παντοτενὴ τῶν φυτικῶν οὐσιῶν διάλυσις ἐστοιβάσθησαν καὶ κατεκάλυψαν τὴν γῆν ἐντὸς

ὀλίγου καιροῦ, καταστήσαντα αὐτὴν μίαν τῶν γονιμωτέρων τοῦ κόσμου. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ὑπαρξίς τῶν κάτω χωρῶν τοῦ Γηλανίου, Ταλισίου, καὶ Μαξανδερανῆς, τῶν ὁποίων ἡ φύσις εἶναι ἐμφανῶς ἐπικλυστος.

Τὸ φαινόμενον τῆς ἐξατμίσεως εἰς τὰς ἀνωτέρω ῥηθείσας ἐπαρχίας εἶναι τόσον προφανὲς καὶ ἐκπληκτικόν, ὥστε δὲν ἐμπορεῖ τις ν' ἀποδώσῃ τὴν περίξ τῆς Κασπίας ξηράνσιν εἰς ἄλλην οἰανδὴποτε αἰτίαν παρὰ εἰς τὴν ἀληθῶς τεραστίαν ταύτην ἀπορρόφησιν τῶν ὑδάτων τῆς ἡ καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ κυριεύουσα πολυομβρία εἰς ὅλας τὰς ἐλῶδεις χώρας τῶν δυτικῶν ὀχθῶν, παρεμφέρουσα τόσον μεγάλως μετὰ τὴν εἰς τοὺς τροπικοὺς ὑπάρχουσαν, ἐμφανίζει ὅπόσον ἡ ἐξατμίσις αὕτη εἶναι ἀφθονος καὶ ἐνεργής. Διὰ τῆς ἐξατμίσεως μόνον δύνανται τίς νὰ ἐξηγήσῃ τὸ στένωμα τῆς κοίτης τῆς Κασπίας, ἥτις δὲν ἔχει πλέον σήμερον παρὰ 3139 τετραγωνικὰ μυριάμετρα τῆς Γαλλίας. Πῶς ἄλλως νὰ υποθέσῃ τις καὶ τὴν γέννησιν τοσούτων προσχωμάτων καὶ θινῶν, ὡσαύτως καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ αὐχένος τοῦ Ἐνζελίου; Πρὸ 300 χρόνων τὸ Ἐνζελίον δὲν ὑπῆρχε, καὶ κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν κατοίκων οὐδ' ὁ κόλπος ἐγνωρίζετο, ὁ παραχθεὶς ἀπὸ δύο κυκλοειδεῖς ἀμμόδεις ἰσθμοὺς κατὰ συνέπειαν τῆς τῶν ὑδάτων ἐλαττώσεως.

Οἱ εἰς τὴν Κασπίαν εἰσβάλλοντες καθ' αὐτὸ ποταμοὶ εἶναι πέντε, ἥτοι, ὁ Οὐράλ καὶ ὁ Βόλγας πρὸς βορρᾶν, ὁ Κούρ καὶ ὁ Μάρδος (Sefed-roud) πρὸς δυσμὰς, καὶ ὁ Ὠχος (Ghourghan) πρὸς ἀνατολὰς παρὰ τοῖς Τουρκομανοῖς. Ἐκτὸς τούτων εἶναι καὶ ἄλλα ἀναριθμητὰ ποτάμια καὶ ῥύακες, οἱ ὁποῖοι χύνονται εἰς αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν ἀκτὴν· τὸ δὲ ἀνατολικὸν μέρος εἶναι παντάπασι γεγυμνωμένον καὶ ἀπόκληρον ἀπὸ ρεύματα γλυκεῖος ὕδατος. Τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν Κασπίαν· ἀλλὰ σφοδρότατοι βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι παράγουσι φρικώδεις τρικυμίας, ἀνυψοῦντες τὰ κύματα ἀπὸ 8 ἕως 10 ποδῶν ὑπὲρ τῆς ἐπιφανείας τῆς. Μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ κλύδωνος ὀρμητικώτατα ρεύματα, διαδεχόμενα πάραυτα, ρέουσι καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, καὶ καθιστῶσι τὴν ναυτιλίαν, ἀκόμη καὶ ἐν καιρῷ εὐδίας, κῆποτε ἐπίσης ἐπικίνδυνον ὡς ἐν καιρῷ ζάλης. Οἱ ἐκ τοῦ νοτιοδυτικοῦ μέρους πνέοντες ἐνίοτε ἀπόγειοι ἄνεμοι περὶ τὸ φθινόπωρον, ὀνομαζόμενοι παρὰ τῶν Περσῶν Βαδ-Γέρμ, ἥτοι θερμοὶ ἄνεμοι, προξενοῦσι θυέλλας τοσοῦτον μᾶλλον καταστρεπτικὰς εἰς τὰ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πελάγους ἢ καὶ παρὰ τὰς δυτικὰς παραλίας ἄρμενίζοντα πλοῖα, ὅσον εἶναι αἰφνίδιαι καὶ ἀπροσδόκητοι. Ἐπὶ δὲ τῆς ξηρᾶς θερμαίνουσι τόσον πολὺ τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὥστε τὸν Νοέμβριον μῆνα τὸ θερμόμετρον ἀναβαίνει καὶ ἕως 28 (τοῦ Ῥεωμέρου) εἰς τὴν σκιάν. Ἡ ἀτμοσφαῖρα τότε, πεπληρωμένη οὐσα ἀπὸ ἠλεκτρισμῶν, καταξηραίνει τὴν γλῶσσαν, καὶ ἐάν τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ Σιμουρίου ἄερος διαρκέσῃ τινὰς ἡμέρας, καὶ αὐτὰς τὰς τελεματώδεις γαίας τὰς προπαρεσκευασμένας δι' ὀρυζῶνας, καὶ τὰς ὁποίας ὁ πῦρ ἀκτινοβολῶν ἀδυνατεῖ ν' ἀποξηράνῃ.

* Voyage en Turcomanie et à Khiva, par M. Mouravief, p. 97.

† Voy. du Baron de Mayendorf, p. 35, et Memoires relatifs à l'Asie, par Klaproth.

Οἱ ἄνεμοι οὗτοι παύουσιν ἢ διὰ ῥαγδαίας βροχῆς, ἢ διὰ χιόνος ἐπισυμβαιούσης σχεδὸν αἰφνιδίως.

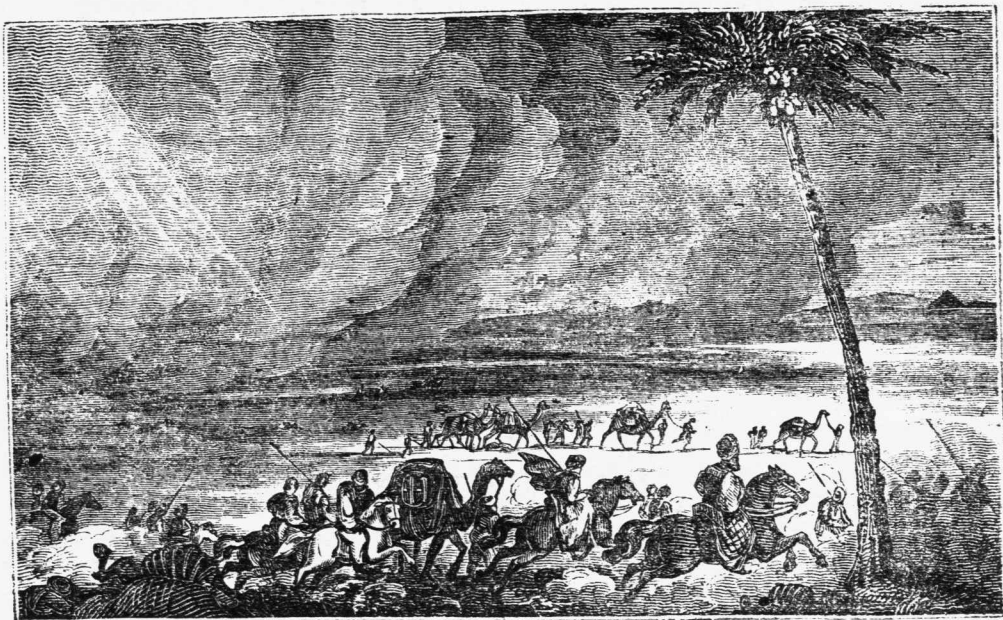
Ὁ παγετὸς καλύπτει ὅλους τοὺς βορείους κόλπους καὶ λιμένας τῆς Κασπίας τὸν χειμῶνα· τὰ διὰ τὸν νότον προωρισμένα πλοῖα ἀποπλέουσιν ἐκεῖθεν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου, διὰ τὸν φόβον μὴ, πηχθέντων τῶν ὑδάτων, βιασθῶσι νὰ διαχειμάρωσιν ἐκεῖ. Εἰς δὲ τὰ μεσημβρινὰ μέρη, καθὼ εὐκραῖ, τὸ πάθος ἐλλείπει ὀλοτελῶς· ἀλλ' αἱ βροχαὶ εἶναι συνεχέστεραι παρ' εἰς οἰονδήποτ' ἄλλο μέρος τῆς Περσίας καὶ κεντρικῆς Ἀσίας.

Ἀπειρον πλῆθος θαλασσίων πτηνῶν ποιότητων ποι-

κίλων καλύπτει τὰς ἀμμώδεις ἀκτὰς τῆς εὐμεγέθους ταύτης λίμνης. Μυριάδες θαλασσοκόρακων καὶ στίφη πυκνὰ πελεκάνων καὶ λάρων περιίπτανται εἰς τὰ παραιγιάλια, ἐνασχολούμενα εἰς τὴν ἀλιεῖαν ὀφάρων, τὰ ὁποῖα, ὠθούμενα ἀπὸ τὰ κύματα ἐπὶ τῆς ἄμμου, παρέχουσιν εὐχρηστικὴν τροφήν εἰς τὰ ἀδδηνάγα ταῦτα ἕρνεα. Οἱ δὲ κόλποι, λιμένες, καὶ τὰ λιμνία γέμουσιν ἀπὸ νήσας, χῆνας, καὶ κύκνους ἀγρίους, καὶ διάφορα ἄλλα ἐνυδρὰ πτηνὰ, ἅπερ, διωκόμενα ἀπὸ τὰ πάγητα τοῦ ἀρκτικοῦ πόλου καὶ τῆς Σιβηρίας, ἀποδημοῦσιν ἐτησίως εἰς εὐκραεστέρας ζώνας.

Ἔπεται συνέχεια.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΡΗΜΟΣ ΣΑΧΑΡΑ.

Ἀνεμοταραχή ἐν Ἀμμώδει Ἐρήμῳ.

Ἡ ἈΧΑΝΗΣ ἔρημος, ἡ ὀνομαζομένη Σαχάρα, κατέχει τὰ κεντρικὰ μέρη τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Τὴν πρὸς δυσμὰς ἐσχατιὰν αὐτῆς βρέχουσι τὰ ὕδατα τοῦ Ἀτλαντικοῦ· ἐκτεινομένη δὲ πρὸς ἀνατολὰς σχεδὸν καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς Ἀφρικῆς, χωρίζεται ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν μόνον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ τῆς παρακειμένης πετρώδους χώρας. Τὰ βόρεια καὶ νότια σύνορά της εἶναι ἀτελῶς ἐγνωσμένα· ἐκ τῶν πιθανωτέρων ὁμως ὑπολογισμῶν φαίνεται ὅτι ἡ ἀπὸ βορρᾶ εἰς νότον ἑκτασις αὐτῆς εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 960 Ἀγγλικῶν μιλίων· ἡ δ' ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς, περίπου 2650 Ἀγγλικῶν μιλίων. Ἡ Σαχάρα ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων περιέχει 2,500,000 τετραγωνικὰ μίλια, καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπερβαίνει κατὰ τὸ μέγεθος δύο τριτημόρια τῆς Εὐρώπης.

Ἡ Σαχάρα εἶναι μὲν ἔρημος, ἀλλ' οὐχί, ὥς κοινῶς νομίζεται, κεκαλυμμένη πανταχοῦ ἀπὸ λεπτὴν καὶ κινουμένην ἄμμου. Ὑπάρχουσι μὲν περιοχαὶ ἀρκετῆς ἐκτάσεως, ἐσκεπασμένοι καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἐπιφάνειαν μὲ παχὺ στρώμα λεπτῆς καὶ κινουμένης ἄμμου, καὶ μὲ χαμηλοὺς ἀμμώδεις λόφους· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς συνίσταται ἀπὸ σταθερὰν γῆν, πολλαχοῦ μὲν συγκειμένην ἀπὸ σκληρυνθεῖσαν ἄμμου, ἄλλου δὲ ἀπὸ ἀμμόπετραν. Ἡ ἐπιφάνεια τινῶν μερῶν συνίσταται ἀπὸ κοκκωτοὺς βράχους. Πανταχοῦ ὁμως ἐπικρατεῖ παντελὴς σχεδὸν ἀκαρπία. Ἀληθεύει μὲν ὅτι εὐρίσκονται περιοχαὶ κεκαλυμμένοι ἀπὸ θάμνους καὶ τινα χόρτον, ἀλλ' αὗται εἶναι καὶ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, καὶ μικραὶ τὴν ἑκτασιν. Προέρχεται δὲ ἡ γενικὴ αὕτη ἀκαρ-